

FOREBYGGING OG HÅNDTERING AV MOBBING OG KRENKELSER

 ULNA
BARNEHAGENE

- Vi griper barndommens muligheter!

Denne planen er et verktøy for alle Ulna-barnehagene i arbeidet med å skape et psykososialt godt barnehagemiljø.

Den er et kvalitetssikringsdokument for at alle Ulna-barnehagene skal arbeide aktivt for et trygt, inkluderende og helsefremmende miljø.

Denne handlingsplanen skal være et «levende» dokument – som brukes kontinuerlig, og evalueres, samt videreutvikles ved behov.

Planen skal gi:

- Kunnskap om mobbing og forebygging av mobbing.
- Ferdigheter til å oppdage og iverksette tiltak.
- Kompetanse til å skape gode og trygge fellesskap for alle barn

INNHALDSFORTEGNELSE:

1. Ulna-barnehagens definisjoner.....	5
1.1 Mobbing.....	5
1.2 Krenkelse.....	5
2. Styringsdokument og retningslinjer... ..	6
2.1 FNs barnekonvensjon.....	6
2.2 Barnehageloven og Rammeplan for barnehagen	6
3. Mobbing i barnehagen.....	7
3.1 Tall om mobbing	7
3.2 Konsekvenser av mobbing	7
4. Forebygging mot mobbing og krenkelser i Ulnas barnehager	7
4.1 Voksenrollen.....	7
4.2 De voksnes ansvar	8
4.3 Forventinger til barna som mobber – tilskuer – barn som blir mobbet	8
4.4 Foreldrenes ansvar.....	9
5. Verktøy i barnehagehverdagen	10
5.1 De syv psykiske helserettigheter.....	10
5.2 Lekens betydning	10
5.3 Sosial kompetanse	11
6. Hva gjør Ulna som bedrift for å fremme vennskap og sosial kompetanse?.....	11
7. Vedlegg.....	12
7.1 Vedlegg 1 – Konfliktløsning	12
7.2 Vedlegg 2- Barnehagens rutiner for forebygging av mobbing og krenkende atferd.....	13
7.3 Vedlegg 3 – Kartlegging av voksnes holdninger til enkeltbarn.....	14
7.4 Vedlegg 4 – Sjekkliste for videre refleksjon i forhold til de voksnes relasjoner til barna.....	16
7.5 Vedlegg 5 – Refleksjonsspørsmål til ansatte	17
7.6 Vedlegg 6 – Tiltaksplan dersom mobbing oppstår i barnehagen	18
7.7 Vedlegg 7 – Notat vedrørende krenkende atferd /mobbing i barnehagen.....	19
8. Forslag til barnebøker.....	20
9. Litteraturliste.....	20

1.Ulna- barnehagenes definisjoner

1.1 Mobbing

«*Mobbing av barn i barnehagen er handlinger som krenker barnets opplevelse av å høre til og være en betydningsfull person for fellesskapet*» (Lund, 2015)

Mobbing blir definert ulikt, men noen av trekkene i ulike definisjoner er at:

- Det dreier seg om negative, fysiske eller psykiske handlinger begått av en eller flere mot en annen
- Den som blir utsatt for erting, plaging eller utestenging er lett tilgjengelig som del av et fellesskap han eller hun ikke har valgt selv
- Det er ubalanse i maktforholdet slik at det er vanskelig å forsvare seg
- Handlingene må ha en viss hyppighet og foregå over tid
- Handlingene er planlagte eller ondsinnede

(«*Barns trivsel – voksnes ansvar*» (2012), UDIR)

Det er viktig å skille mellom mobbing og den type erting, konflikter og samværmønstre som normalt sett kan forekomme mellom små barn og i barnehager.

Mobbing krenker enkeltindividet og kan sies å være et brudd på retten til å bli respektert og å være trygg. Barnehagen er en viktig arena for å forebygge krenkende atferd. Personalet må være støttende til stede når barna bygger relasjoner, deltar i samspill og tilegner seg og videreutvikler ferdigheter som gjør samhandlingen mellom dem trygg og positiv.

Mobbing kan involvere ulike former for handlinger. Her skiller vi mellom direkte mobbing som kan knyttes til fysisk angrep eller verbal mobbing (eks. slå, sparke, trusler) og indirekte mobbing som kan beskrives som handlinger som blir utført ved hjelp av skjulte metoder (eks. blikk, grimaser).

Når barnegrupper i barnehagen kjennetegnes av konflikt og uro skal personalet reflektere og mistenke at noen føler seg utenfor fellesskapet.

1.2 Krenkelse

Med krenkelser mener vi ord eller handlinger begått av barn eller voksne som oppleves som negative eller sårende av andre. Krenkende adferd er uavhengig av intensjonen bak.

Jonas Jakobsen, universitetslektor i filosofi ved UiT, definerer krenkelser som en opplevelse av urettferdighet som er relatert til vår identitet og våre moralske følelser, ikke primært til fysisk skade.

Krenkelser kan være:

- Avvisninger
- Ignorering
- Trusler om å avslutte vennskap
- Løgner
- Baksnakking

Disse eksemplene er fornærmelser som kan oppleves svært krenkende og sårbare. Når disse situasjonene gjentas mange ganger over tid, blir dette et mønster og vi kan kalle det mobbing.

2. Styringsdokument og retningslinjer

2.1 FN' s barnekonvensjon

FNs barnekonvensjon er den første internasjonale menneskerettighetskonvensjonen som gir barn en spesiell juridisk status. Den stadfester at barn har menneskerettigheter og krav på spesiell beskyttelse. I følge FNs barnekonvensjon har alle barn rett til utvikling, medvirkning, ikke-diskriminering, omsorg, beskyttelse og selvrealisering. Alle barn har rett til en oppvekst og læringsmiljø uten mobbing. Mobbing og krenkelser svekker disse rettighetene.

2.2 Barnehageloven og Rammeplan for barnehagen

Barnehageloven stiller klare forventninger til barnehagens arbeid med å skape et godt fysisk og psykososialt læringsmiljø for barn.

Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

Barnehagelovens kapittel VIII omhandler krav til barnehagen om å skape et godt psykososialt barnehagemiljø.

§41 Nulltoleranse og forebyggende arbeid .

Barnehagen skal ikke godta krenkelser som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen, skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelser. Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna.

§42 Plikt til å sikre at barnehagebarna har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø (aktivitetsplikt).

Alle som arbeider i barnehagen skal følge med på hvordan barna i barnehagen har det. Alle som arbeider i

barnehagen skal melde fra til tjenesteleder dersom de får mistanke om, eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Tjenesteleder skal melde fra til barnehageeier i alvorlige tilfeller.

Ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen snarest undersøke saken.

Når et barn eller foreldrene sier at barnet ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen undersøke saken og så langt det finnes egnede tiltak, sørge for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø. Det samme gjelder når en undersøkelse som barnehagen selv har satt i gang, viser at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Tiltakene skal velges på grunnlag av en konkret og faglig vurdering.

Barnehagen skal lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak i en sak. I planen skal det stå:

- a) Hvilke problemer tiltakene skal løse
- b) Hvilke tiltak barnehagen har planlagt
- c) Når tiltakene skal gjennomføres
- d) Hvem som skal gjennomføre tiltakene
- e) Når tiltakene skal evalueres

ULNA-barnehagene har egen mal til bruk for tiltaksplan.

§43 Skjerpet aktivitetsplikt dersom en som arbeider i barnehagen, krenker et barn.

Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider i barnehagen, krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering skal vedkommende straks melde fra til barnehageeier.

Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at tjenesteleder i barnehagen krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende melde fra til eier direkte.

Undersøkelser og tiltak etter §42 tredje og fjerde ledd skal iverksettes straks.

Rammeplanen påpeker at barnehage skal barna få oppleve seg selv som verdifulle, få venner og bidra til et sosialt fellesskap.

Rammeplanen fastslår at personalet skal:

- Støtte barnet i å sette egne grenser, respektere andres grenser og finne løsninger i konfliktsituasjoner.
- Forebygge og stoppe diskriminering, mobbing og krenkelser og hindre uheldige samspillsmønstre.

«Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette.»

Rammeplan for barnehagen (2017)

3. Mobbing i barnehagen

3.1 Tall om mobbing

I en norsk studie fra 2015 kan vi dessverre se at det er vanlig at 1-2 barn mobbes i hver barnehage.

NTNU samfunnsforskning observerte og intervjuet 170 bar i 17 forskjellige barnehager i Sør-Trøndelag i 2012. De fant ut at 12% av barna oppga at de ofte ble plaget av andre barn i barnehage.

Prosjektarbeidet «Hele barnet, hele løpet - Mobbing i barnehagen» konkluderte også med at ekskludering og utenforskap foregår i barnehagen, og at alle barnehagene forskerne besøkte, ble det observer 1-2 barn som var ekskludert fra lek med de andre barna. Omtrent halvparten av barna som ble intervjuet i prosjektet har forklaringer på hva mobbing er, og at lek og vennskap er det viktigste for alle barn.

Undersøkelsen «Den norske barnehagekvaliteten» (2003) viser at 11% av barnehagebarn opplever mobbing daglig eller flere ganger i uken. I følge Åse-Berit Hoffart foregår mobbingen i barnehage slik at voksne ikke skal oppdage den, for eksempel i steder der de voksne ikke ferdes så ofte, som bak hushjørner eller et lekestativ, eller når barna er alene.

3.2 Konsekvenser av mobbing

Selv om mobbingen har sluttet, kan de som blir mobbet slite mange år etterpå. De kan slite med å konsentrere seg på skolen, og mange kan føle seg triste og ensomme. Mobbing kan føre til dårlig selvfølelse, ensomhet, psykiske lidelser, sykdom og i verste fall et ønske om å ikke leve lenger (UDIR, 2016).

Forskningsoppsummeringen (UDIR «Å bli utsatt for mobbing – en kunnskapsoppsummering om konsekvenser og tiltak», 2017) viser at å bli utsatt for mobbing har sammenheng med et bredt spekter av helseproblemer og sosiale vansker.

Det øker risikoen for:

- Nedsatt selvtillit
- Ensomhet
- Emosjonelle plager som depresjon og angst
- Psykosomatiske problemer som for eksempel hodepine, magesmerte, ryggsmerte, kvalme, anspenhet og søvnproblemer
- Selvmordstanker og selvmordsforsøk
- Psykotiske symptomer
- Posttraumatisk stress-symptomer
- Atferdsproblemer og rusmiddelbruk

4. Forebygging mot mobbing og krenkelser

4.1 Voksenrollen

Holdningen til barn som medmennesker kommer til uttrykk gjennom personalets anerkjennende samspill med dem. Barn har behov for å bli sett, hørt og bekreftet.

Oppmerksomhet fra kompetente, varme, tilstedeværende voksne er en forutsetning for barns trivsel i barnehagen. Måten den voksne svarer og bekrefter barnet på, er avgjørende for hvordan barnet opplever seg selv. Kvaliteten på samspillet mellom voksen og barn har stor betydning.

Grunnleggende verdier i barnehagen er for eksempel fellesskap, omsorg, medansvar, solidaritet, toleranse, respekt, likeverd og retten til å være forskjellige. Alle ansatte har, som rollemodeller, et særlig ansvar for å etterleve og formidle barnehagens verdigrunnlag. De skal støtte og ta hensyn til enkeltbarnet i tillegg til at de skaper et trygt og samtidig utfordrende sted for vennskap og aktiv deltakelse i fellesskapet. Personalet viser i det daglige at de behandler barna med respekt og toleranse. De synliggjør at hver og en har verdi i seg selv, og at alle har rett til å ha egne meninger. Slik blir de voksne viktige modeller for barna.

Alle ansatte i Ulna-barnehagene skal hver dag være bevisst sin rolle, samt hele tiden arbeide for at barna har en best mulig hverdag og helsefremmede opplevelser.

Ulna-barnehagene har ansatte som:

- Inspirerer i leken - vi er et aktivt personale som veileder og støtter barna i leken og samspillet. Vi viser muligheter og oppmuntrer barna til å finne løsninger sammen.
- Deltar i leken – vi er gode lekekamerater og tør å ta en rolle i barnas opplevelsesverden.
- Er til stede - vi er voksne som ser barnet som et unikt individ og som en del av fellesskapet, og vi hjelper disse to verdener sammen. Vi støtter barna i lek og viser ulike måter å komme inn og ut av leken.
- Setter tydelige grenser – vi er forutsigbare i vår væremåte og har fokus på trygghet og trivsel. Vi er oppmerksomme på de ulike relasjoner som dannes i leken og veileder barna i konfliktløsning og ut av uheldige samspillsmønstre.
- Observerer og reflekterer - vi er bevisste på vårt bilde som rollemodeller for barna og reflekterer jevnlig over barnesamtaler, praksisfortellinger og observasjoner.
- Har kompetanse i hvordan det skal organiseres og tilrettelegges for å skape gode lekemiljøer.
- Er bevisste og kunnskapsrike i forhold til verdien av å skape glød og engasjement blant voksne og barn
- Er bevisste om verdien av et godt arbeidsmiljø og hva det betyr for barna som er sammen med oss.
- Jobber for en høy kvalitet og helsefremmende miljø etter visse kriterier.
- I sin relasjon med barna evner å gi dem mestringsopplevelser og fellesskapsfølelse ved å opptre med oppriktig interesse og varme.

4.2 De voksnes ansvar

Det er alltid de voksnes ansvar å avdekke og forebygge mobbing. Det er når de voksne, barnehageansatte og foreldre, er sammen med barna at de oppdager hva som foregår mellom dem. Dan Olweus (psykolog og professor) kommer med følgende råd når de voksne oppdager mobbing og trakassering mellom barn:

Inngripen: Ikke gå forbi barn som plager hverandre, da tror den som blir plaget eller mobbet at du aksepterer denne type atferd. Ikke spør hva som har skjedd, men sett konkrete ord på det du faktisk har sett.

Si til barna at dette ikke er akseptabelt. Snakk direkte til barna og møt blikkene deres! Ikke vær emosjonell, men nøytral i ditt budskap. Vær tydelig!

Vær en voksen som barna vet at bryr seg. Den som blir plaget eller mobbet og den som plager eller mobber, trenger en sterk og tydelig voksen som både støtter og sier ifra.

I alle sosiale sammenhenger kan det ligge muligheter hvor man blir vurdert enten innenfor eller utenfor et fellesskap.

«Sosial eksklusjonsangst» (Sondergaard) er da et begrep som kan hjelpe til å forstå noen av de sosiale mekanismer som kan skape usikkerhet og utrygghet hos individene. Med utgangspunkt i denne teorien kan vi forstå barnet som mobber som et individ som utvikler angst for å miste tilhørigheten i fellesskapet. I barnehagen kan dette oppstå i de ulike lekegrupper barna danner og da trenger barnet tydelige voksne som viser muligheter, veileder barna inn og ut av leken og skaper trygge og inkluderende miljøer.

Vi vet også at mobbing kan være et symptom på vanskelige livssituasjoner og dårlig selvbilde. Barnehagen skal jobbe forebyggende mot mobbing ved å sikre at alle barn opplever et trygt psykososialt miljø hvor de kjenner seg inkludert i det sosiale fellesskapet. Voksne i barnehagen jobber for at barna skal bli robuste og tåle medgang og motgang – livsmestring.

Vennskap er det viktigste virkemiddel mot mobbing og personalet skal jobbe for å skape et trygt psykososialt miljø hvor barn trives og har venner.

4.3 Forventinger til barna som mobber – tilskuer – barn som blir mobbet

I Ulna-barnehagene er personalet bevisst på at vi som voksne har ansvar for å ivareta og inkludere alle barna – barn som blir utsatt, barn som er tilstede og barn som utfører uønskede atferd.

Det er derfor vi vektlegger arbeidet med:

Vennskap = Hva er en god venn, hvordan skaper man relasjoner, lekekompetanse, respektere og lytte til andre, være uenige og venner samtidig.

Konfliktløsning = Vi bruker ICPS metoden av Kari Lamer (Vedlegg 1)

Godt vennskapsmiljø = Si ifra om det man ser ikke er greit, tørre å si ifra, hente hjelp

4.4 Foresattes ansvar- og vårt ansvar sammen med dem

Ulna-barnehagene tror på viktigheten av samarbeidet mellom hjem og barnehagen. Foresatte er barnas viktigste rollemodeller og det er viktig å skape forståelse for det. Det er derfor vi vektlegger disse punktene i samarbeidet:

- Aktivt samarbeid med foresatte med holdninger og verdier som tema.
- Foresatte møter på foreldremøter, i foreldre samtaler etc.
- Foresatte skal involveres i arbeidet med relasjoner og samspill i barnehagen gjennom foreldremøter med «forebygging av mobbing og psykisk helse» som tema. Dette skal gjennomføres i løpet av høsten.
- Foresatte er lydhøre for barnehagens arbeid mot mobbing og krenkelser.
- Foresatte tar både tilbakemeldinger fra barn og barnehage på alvor.
- Foresatte skal være rollemodeller overfor alle barna (omtale alle på en inkluderende måte).
- Foresatte skal inkludere alle barn i barnehagen.

5. Verktøy i barnehagehverdagen

5.1 De syv psykiske helserettigheter

Med de syv psykiske helserettigheter som utgangspunkt, skal alle jobbe for å oppnå helsefremmede barnehager som arbeider kontinuerlig mot krenkelsers og mobbing.

Ved å bevisstgjøre viktigheten av disse rettighetene jobber vi aktivt mot mobbing:

1. **Identitet og selvrespekt:** Følelsen av at du er verdt - du trives med deg selv.
2. **Mening i livet:** Følelsen av at du er del av noe som er større enn deg selv, noen trenger deg - du verdsetter deg selv.
3. **Mestring:** Følelsen av at du får til noe - du tror på deg selv.
4. **Tilhørighet:** Følelsen av at du hører til noen - du trives med andre.
5. **Trygghet:** Følelsen av at du kan tenke, føle og utfolde deg uten å være redd - du verdsetter andre som ser deg for den du er.
6. **Deltakelse og involvering:** Følelsen av at det spiller en rolle hva du gjør– du betyr noe for andre.
7. **Fellesskap:** Følelsen av at du har noen som bryr seg om deg - du vil dele erfaringer med andre.

5.2 Lekens betydning

I Ulna-barnehagene forstår vi viktigheten av leken som barns måte å være og lære på.

Å skape trygge lekemiljøer med gode relasjoner mellom barn og voksne er en forutsetning for arbeidet med forebygging av mobbing og krenkelsers. Det er derfor vi i Ulna ser samspillet og relasjoner mellom barn og voksne som en sentral del av vårt arbeid.

Hoffart (FUB) beskriver at de ansatte må være både mentalt og fysisk til stede blant barna. Det er avgjørende at de voksne på en småbarnsavdeling oppholder seg på gulvet blant barna og både har øyekontakt og fysisk kontakt med barna slik at de er nær nok til å respondere på barnas uttrykk og guide når det trengs.

Et lekende barn kan skille lek fra andre aktiviteter og tolke lekesignaler. Barn som leker, viser evne til å slappe av, la seg rive med og ha det morsomt alene eller sammen med andre. Lek er en kilde til humor og glede, og gjennom ulike former for lek får barna mulighet til å uttrykke seg og kjenne at egen opplevelsesverden gjelder. Konstruktiv, sosial utvikling skjer i relasjoner hvor målet er likeverdighet mellom deltagerne slik tilfellet er i lek.

Vi skal skape en lekeatmosfære hvor voksne tolker lekesignaler, hjelper og støtter barna i lek og har det moro hver dag.

5.3 Sosial kompetanse

Ved å ha fokus på sosial kompetanse og egen utvikling vil vi sette i gang en prosess hvor både voksne og barn legger vekt på det positive i seg selv og andre. Sosial tilhørighet er viktig når vi arbeider for å forebygge mobbing. Barn som opplever god støtte fra personalet i utviklingen av samværs normer bygger opp bedre samspilmønstre med hverandre. Dersom de voksne rundt barnet forsømmer oppgaven kan det føre til sosial eksklusjonsangst og negative samspilmønstre.

- **Prosocial atferd** = Vi setter fokus på positive sosiale holdninger og handlinger (hjelp andre, oppmuntre og gi positive tilbakemeldinger, dele med andre)
- **Selvkontroll** = Vi skaper naturlige situasjoner hvor barna kan øve på turtaking, inngå kompromisser, ta felles avgjørelser bla.
- **Selvhevelser** = Vi skaper et miljø hvor barna skal ha tro på seg selv og tørre å si egne meninger samt å tåle og akseptere andres forstand.
- **Lek, glede, humor** = Dette skal være en stor del av hverdagen i barnehagene – og skal dokumenteres gjennom hele året
- **«Vennskap»** = Ulna-barnehagene har vennskap som tema i leken, litteratur, musikk, på tur, i møte med andre osv.
- **VENNEKORT** = Ulna-barnehagene bruker «vennekort» som støttende materiell for å snakke om ulike sider av sosial kompetanse som samarbeid, å vente på tur, dele med andre, regulere følelser, konfliktløsning eller egne grenser.
- **Positiv kommunikasjon** = Personalet er opptatt av å se og høre barna, se det gode og positive i hverandre. Ulna-barnehagene jobber for å skape en god tilbakemeldingskultur hvor et rikt språk og tydelig respons står sentralt.

6. Hva gjør Ulna-barnehagene for å fremme vennskap og sosial kompetanse?

- Alle Ulna-barnehagene skal gjennomføre kontaktbarometer minst to ganger i året for å sikre gode relasjoner.
- Alle Ulna-barnehagene bruker sjekkliste i forhold til voksnes relasjoner til barna (se vedlegg)
- Personalet i alle Ulna-barnehagene skal jobbe mot krenkelser av barn hver dag i barnehagen.
- Alle Ulna-barnehagene tar i bruk og går gjennom regelmessige rutiner for forebygging av mobbing og krenkelser i barnehagen (se vedlegg)
- Alle Ulna-barnehagene skal bruke vennekort som støttende materiell som forebyggende tiltak.
- Enkelte Ulna-barnehager tilbyr lokaler i forbindelse med arrangement til våre kunder. Ulna vil være med på å bidra til sosiale utjevning og et bidrag til alle barn inkluderes i ulike sosiale arrangementer.

7. Vedlegg

Vedlegg 1 – Konfliktløsning

Konfliktløsning

- I Ulna-barnehagene har vi valgt å bruke to modeller for konfliktløsning som er hentet fra Kari Lamer:
 - Offersentrert induksjon er en metode som kan brukes med barn fra 0-3 år.
 - ICPS metoden passer for barn fra 3 år og oppover.
- **Offersentrert induksjon**
Induksjon innebærer at man påpeker for barnet følgende av dets atferd overfor andre mennesker, og består av følgende trinn:
 - Trinn 1. Barnets oppmerksomhet rettes mot hvordan den andre har det. Den voksne forklarer dersom det ikke er tydelig for barnet.
 - Trinn 2. Videre i denne metoden legges det vekt på at den voksne skal understreke at det er det barnet har gjort som er grunnen til at den andre er lei seg.
 - Trinn 3. Man skal i tillegg prøve å få barnet til å gjenopprette den negative handlingen, for eksempel ved å gå tilbake til den andre og utføre en positiv handling.
- Kari Lamer nevner i forbindelse med denne metoden at mange barnehager har en regel om at den som har gjort en negativ handling skal si unnskyld. Dette mener hun er en altfor lettvinnt måte å komme ut av problemet på. Barna vil antagelig ikke utvikle det prososiale læringspotensialet ved situasjonen ved kun å si unnskyld. Lamer mener vi må kreve mer av barnet, for eksempel at tårnet som ble revet bort skal bygges opp igjen, eller at barnet som har slått et annet barn trøster og "gjør godt" igjen. Men her er det viktig å ta hensyn til "offeret" kanskje barnet ikke har lyst på en klem eller kos med en gang....
- **ICPS Problemløsningsstrategien**
ICPS (Interpersonal Communication Problem Solving) er en metode som består av fem trinn:
 - Trinn 1: Klargjøring av problemet
 - Trinn 2: Forslag til løsninger
 - Trinn 3: Vurdere løsningsforslagene
 - Trinn 4: Valg av løsning
 - Trinn 5: Evaluering De voksnes oppgave ved bruk av denne metoden er å være møteleder/intervjuer.
- Man skal ikke løse konflikten for barna, men oppfordre barna til selv å finne en løsning som alle parter kan akseptere. Det er viktig at de voksne forholder seg nøytrale i forhold til problemet, de skal ikke fordele skyld.

Vedlegg 2- Barnehagens rutiner for forebygging av mobbing eller krenkende atferd

	Oppgave	Tidspunkt	Ansvar
1	Barnehagen gjennomgår handlingsplan og drøfter barnehagens syn på: <ul style="list-style-type: none"> • Hva er et godt psykososialt miljø? • Hva er krenkende atferd? • Hva er terskelen for å gripe inn og hva innebærer det? • Når skal ledelsen varsles? 	Ved barnehagestart	Tjenesteleder
2	Opplæring og informasjon til alle nyansatte «Handlingsplan mot krenkelser i barnehagen»	Ved ansettelse	Tjenesteleder
3	Foreldre informeres om planen	Hver høst	Pedagogisk leder
4	Barns trivsel er tema i foreldresamtaler	Høst/ vår	Pedagogisk leder
5	Barnehagen evaluerer det psykososiale miljøet	Ledermøter, to ganger i året	Tjenesteleder
6	Planen skal være kjent for alle ansatte som jobber i barnehagen	Løpende	Tjenesteleder og pedagogiske ledere
7	Tiltak for forebyggende og holdningsskapende arbeid skal være tema på planleggingsdag/ personalmøte årlig	Hver høst	Tjenesteleder
8	Barnehagen evaluerer sitt forebyggende og holdningsskapende arbeid hvert år. Evaluering og evt. revidering foretas i personalmøte og samarbeidsutvalg	Årlig	Tjenesteleder

Vedlegg 3 – Kartlegging av personalets holdninger til enkeltbarn

Skjemaet skal fylles ut av personalet i barnehagen ved bruk av en av disse fargene (det er viktig å understreke at du godt kan gi to farger til et og samme barn)

Hvis du føler at en eller flere av setningene under stemmer med dine følelser / holdninger til dette barnet:

Det røde barnet...

- ... får trække inn i sjelen din med støvler på
- ... du gir privilegier
- ... du umiddelbart forstår og blir glad i
- ... du føler at det er spesielt lett å elske

Det svarte barnet...

- ... får det til å koke over i deg
- ... gjør at du blir sintere enn situasjonen skulle tilsi
- ... du ikke alltid forstår
- ... du ikke føler at det er spesielt lett å elske

Det blå barnet...

- ... tar sjelden eller aldri kontakt med deg
- ...du tar sjelden eller aldri kontakt

Det grønne barnet...

- ... du føler at du har en utmerket kontakt med dette barnet med likevel ikke hører under rødt.

Etter at skjemaet er fylt ut av samtlige ansatte i barnehagen, bør dere gå igjennom og summere fargekoder for hvert barn. Hvis et eller flere barn får mange svarte, blå eller røde ruter, bør dette få konsekvenser for det videre arbeidet.

Refleksjon:

Svarte» barn

- Hva gjør det med et barn at alle / flesteparten av de voksne først og fremst har negative følelser til barnet? Hva er det som får oss til å «se rødt»?
- Hva gjør «svarte holdninger» med de andre barnas forhold til det aktuelle barnet?
- Hvilke konkrete tiltak kan vi sette i gang for å endre personalets negative holdninger til «svarte» barn.

«Blå» barn

- Hva gjør det med et barn som mangler kontakt med en eller flere voksne i barnehagen?
- Hvorfor har personalet så lite kontakt med dette barnet?
- Hva gjør «blå avstand» med de andre barnas forhold til dette barnet?
- Hvilke konkrete tiltak vil vi sette i gang for å synliggjøre barnet og øke frekvensen av kontakt med «blå» barn i hverdagen?

«Røde» barn

- Hvilke konsekvenser har det for et barn at alle / flesteparten av personalet «lar dem trække inn i sjelen sin med støvlene på»?
- Kan dette få negative konsekvenser for barnet?
- Hva gjør «rød marsj» med de andre barnas forhold til dette barnet?
- Hvilke konkrete tiltak kan vi sette i gang for å «dempe» de «røde» barna?

Med utgangspunkt i resultatene, lag en oversikt over de tiltak som skal settes i gang. Sett opp en tidsramme og vær konkret når det gjelder ansvarsfordeling

Tips: For å få så ærlige svar som mulig er det fornuftig å la den enkelte ansatte få fylle ut skjemaet for seg selv. Det kan til og med gjøres anonymt. Skjemaene leveres til styrer, som fyller opplysningene over i et samleskjema. Det viktigste er ikke å vite hvilke holdninger den enkelte voksne har til det enkelte barn, men å vite hva de voksnes holdninger samlet sett betyr for det enkelte barns ve og vel i barnehagen.

Vedlegg 4 – Sjekkliste for videre refleksjon i forhold til de voksnes relasjoner til barna

Spørsmål	Egen refleksjon
På hvilken måte er jeg anerkjennende og støttende i forhold til alle barnas initiativ?	
Hvordan er mitt samspill med barna preget av dialog med åpne spørsmål, eller er det mer beskjeder og kontroll mot enkelte av barna?	
Ser jeg alle barn, eller er det noen som blir oversett?	
Er det noen barn i barnehagen som etter de slutter i barnehagen vil si at jeg ikke likte de?	
Er det noen barn jeg stadig gir positiv oppmerksomhet, mens andre i hovedsak får mer negativ oppmerksomhet? Hvorfor det?	
Hvorfor er det sånn at du noen ganger tror mer på ett barn enn et annet?	
Griper jeg inn og veileder i konflikter/utestenging, eller er det noen ganger jeg bare overser det? Hvorfor det?	
Tar jeg kontakt med alle barna, eller er det noen jeg alltid velger / unngår? Hvorfor det?	
Hvorfor har jeg større tålmodighet med enkelte barn enn andre?	
Er jeg bevisst forskjellen på humor og ironi? Hvordan snakker vi jeg med de andre voksne på avdeling med barna tilstede?	
Er jeg en god rollemodell for barna?	

Vedlegg 5 – Refleksjonsspørsmål til ansatte

Voksnes forhold til barna

Er jeg anerkjennende og støttende overfor barnas egne initiativ, eller mer preget av å gi beskjeder, formidle egne tanker og å kontrollere at barna følger reglene som er satt?

Blir alle barna lagt merke til, eller er det noen som alltid blir sett og hørt mens andre gjerne blir oversett?

Er det slik at noen barn stadig får positiv oppmerksomhet, mens andre ofte er gjenstand for negativ oppmerksomhet?

Er det blitt et mønster i at det er lettere å tro på bestemte barns forklaringer på konflikter og hendelsesforløp enn på andres?

Tar jeg initiativ til å snakke med og finne på ting med alle barna, eller er det de samme barna dere helst prater med, og de samme dere helst ikke spontant tar kontakt med?

Har jeg større tålmodighet med og evne til å følge opp enkelte barn, mens andre raskere blir avbrutt?

Har jeg bevissthet om forskjellen på humor og ironi?

Miljøet i barnehagen

- Er miljøet preget av gjensidig omsorg, anerkjennelse og varme, eller preges det av mye erting og kritiske kommentarer til og om hverandre?

- Er miljøet i hovedsak inkluderende, eller preges det ofte av ekskludering av enkeltbarn?

- Er samspillet barna imellom preget av klare sosiale hierarkier eller av likeverdighet og veksling av hvem som bestemmer og hvem som til enhver tid får være med?

- Er det en trygg og avslappet tone preget av godt humør, spontanitet, oppmuntring og glede over hverandres mestring, eller er miljøet snarere preget av prestasjonskrav og konkurrerende holdninger til hverandre?

Vedlegg 6 – Tiltaksplan dersom mobbing oppstår i barnehagen

Aktivitetsplan ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har det trygt og godt i barnehagen
(Aktivitetsplikt barnehageloven Kap 8, § 41-43)

Barnets navn: _____ Født: _____
Barnehagen: _____ Dato: _____

Hva skal denne planen løse?

[Barnets navn] har rett til et trygt og godt barnehagemiljø som fremmer helse, trivsel, lek og læring.

[Barnehagens navn] har [dato] fått vite av [hvem]/har funnet ut ved hjelp av [hvordan] at [barnets navn]

ikke har det trygt og godt i barnehagen, fordi [skriv hva som er utfordringen basert på barnets eller melderens oppfatning].

Hva opplever barnet?

[Har barnet uttalt noe om saken? Hvis barnet kan uttrykke seg om hva som er utfordringen og hva han/hun tror vil hjelpe av tiltak, så skrives dette ned her]

Hovedmål med aktivitetsplanen:

[Hva ønsker vi å oppnå for barnet]

Aktivitetsplikt:

Hva skal gjøres/hva er gjort?	Hvordan	Ansvar	Dato
Følge med	<i>f.eks: observasjoner, samarbeid med foreldre, samtaler med barn:</i>		
Varsle	<i>[ansattes navn] har varslet daglig leder: [daglig leders navn] har varslet barnehageeier [navn]:</i>		
Undersøke	<i>Beskriv hvordan dere undersøker saken (f.eks ved observasjoner, ståstedsanalyse, SWOT, barnesamtaler, kartlegging, foreldresamtaler etc)</i>		
Beskrivelse av problem	<i>Beskriv hva som er fremkommet under undersøkelsen:</i>		
Delmål	<i>Beskriv ulike delmål for å nå frem til hovedmålet:</i> • •		
Evaluerings	<i>Hvordan skal målene og tiltakene evalueres?</i>		

Hvilke tiltak har barnehagen planlagt og når skal tiltakene gjennomføres?

[Dere skal sette inn tiltak dere mener er egnede og tilstrekkelige for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø, og etter å ha hørt med barnet hva han/hun mener og ønsker (der dette er mulig ut fra alder).

Tiltakene skal være faglig forankret og hensynet til barnets beste skal være grunnleggende.

Mange saker fordrer tiltak på både individ-, gruppe- og barnehagenivå.

Vurder også tiltak som kan bidra med å forebygge/hindre at barnet får negative sosiale, psykiske eller psykosomatiske ettervirkninger etter hendelsen(e). Hvis dere ser at det er behov for å endre tiltakene, eller sette inn nye tiltak etter hvert, oppdaterer dere planen. Dere skal kontinuerlig passe på at det er egnede og tilstrekkelige tiltak som er satt inn.

Vi setter inn disse tiltakene:	Ansvarlig:*	Angi tiltakets varighet [dato fra og til/«frem til barnet og foreldrene bekrefter å ha det trygt og godt»]:	Dato for evaluering:
1)			
2)			
3)			

(Antall tiltak må tilpasses den enkelte saken.)

** [Det er alltid barnehagen/barnehageeier som er ansvarlig for at tiltak gjennomføres.*

Her skriver dere hvem i barnehagen/barnehageeier som er ansvarlige for at hvert enkelt tiltak gjennomføres.

Hvis dere har avtalt med noen som ikke er ansatt i barnehagen om å gjennomføre tiltaket, skal dette også fremgå.

Dere skal ikke legge ansvaret på barnet eller foreldrene i aktivitetsplanen, da det er barnehagen som skal sørge for at barnet skal få det trygt og godt].

Evaluering av tiltakene:

[Spesifiser hvilket tiltak som evalueres og dato for evaluering. Beskriv hvorvidt tiltaket skal videreføres eller avsluttes]

Sted:

.....

Dato:

.....

Signatur:

.....

Vedlegg 7 – Notat vedrørende krenkende atferd/ mobbing i barnehagen

Mobbing og annen krenkende atferd mot barn: Rutinen skal sikre at barnehagen ivaretar barn dersom de utøver eller blir utsatt for mobbing, vold eller andre krenkende handlinger. Rutinen skal også sikre at vi ivaretar aktivitetsplikten.

Ansvar

- Alle ansatte er ansvarlige for å melde fra til daglig leder hvis de mistenker eller har kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø.
- Daglig leder er ansvarlig for å følge opp krenkelser som skjer i barnehagen og for å melde til barnehageeier ved alvorlige tilfeller.

Handling

Forebyggende:

- Vi har klare og forståelige grenser for akseptabel oppførsel.
- Vi er bevisste på egen atferd og egne holdninger overfor hverandre og barna.
- Vi gjennomfører disse aktivitetene som en del av det forebyggende arbeidet:
- _____
- _____
- _____
- Vi informerer foreldre ved oppstart i barnehagen og på foreldremøte om rutinen og aktivitetsplikten.
- Vi oppfordrer barna til å si ifra hvis de selv eller andre blir utsatt for krenkelser.

Aktivitetsplikten:

Plikt til å følge med og gripe inn:

- Vi følger med og observerer gruppedynamikken og enkeltbarn i ulike aktiviteter, både inne og ute.
- Hvis vi ser et barn bli utsatt for mobbing eller annen krenkende atferd, griper vi inn umiddelbart.

Plikt til å varsle:

- Vi melder fra til daglig leder dersom vi får mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø.
- Daglig leder melder fra til barnehageeier i alvorlige tilfeller.
- Vi melder fra til daglig leder dersom vi får mistanke om eller kjennskap til at en ansatt krenker et barn. Da inntreer en skjerpet aktivitetsplikt og daglig leder melder videre til barnehageeier.

Plikt til å undersøke:

- Vi undersøker saken snarest ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har det trygt eller godt i barnehagen.
- Dersom et barn eller foreldrene sier at et barn ikke har det trygt og godt, starter vi undersøkelse av saken.

Plikt til å sette inn tiltak:

- Vi setter inn egnede tiltak der undersøkelsen har vist at barnet ikke har det trygt og godt.
- Tiltakene vi setter inn er basert på konkrete og faglige vurderinger.

Plikt til å utarbeide en plan:

- Vi har utarbeidet en mal for aktivitetsplan som vi bruker når et barn ikke har det trygt og godt i barnehagen (vedlegg: Mal for plan om aktivitetsplikt).

- Vi bruker aktivitetsplanen for å dokumentere oppfølgingen av barnet.
- Vi samarbeider med foreldrene om planen.
- Når planen er påbegynt eller ferdigutfyllt, arkiveres den i barnemappa.

Mobbing og annen krenkende atferd

Barnehagen forpliktes til å ha nulltoleranse mot krenkelser som utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Det avgjørende er om barnet som blir utsatt kan oppleve det som nedverdiggende eller integritetskrenkende. Utestengingen må som hovedregel være systematisk. Alle som arbeider i barnehagen skal gripe inn når et barn utsettes for krenkelser.

Barnehagen er forpliktet til å lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak. Planen skal minimum inneholde:

- hvilke problemer tiltakene skal løse
- hvilke tiltak barnehagen har planlagt
- når tiltakene skal gjennomføres
- hvem som skal gjennomføre tiltakene
- når tiltakene skal evalueres

Vær oppmerksom hvis et barn

- Ofte blir utsatt for sårende bemerkninger
- Gjentatte ganger blir gjort narr av og ydmyket
- Domineres av andre og dette er et mønster
- Blir dyttet, sparket, slått uten å kunne forsvare seg
- Har sår eller ødelagte klær uten å kunne forklare hvorfor
- Blir utestengt fra gruppelek
- Ofte er den siste som blir valgt til gruppelek
- Stadig holder seg til en voksen i utetiden
- Virker skremt og usikker
- Vegrer seg for å komme i barnehagen

8. Forslag til barnelitteratur

«Mathias er alene»

Ingrid Lund

«Odd er et egg»

Lisa Aisato

«Fugl»

Lisa Aisato

«Kunsten å møte en bjørn»

Camilla Otterlei

«Albert og udyret»

Gunilla Bergstrøm

«Hvem kan redde Albert Åberg»

Gunilla Bergstrøm

«Fremmed»

Kaia, Bendik og Trond Brønne/
Per Dybvig

«Når to er sinte på hverandre»

Tor Åge Bringsværd

«Jeg har følelser»

Hunter / Porter

«Venner»

Brenne / Dybvig

«Kråka som hadde høyde- skrekk»

H.K Rohde

«Engletroll»

Janne Nerheim

«Wilbur – den gule katten»

Gry Kappel Jensen

«Supervenner»

Fiona Remot

«Brune»

Håkon Øvrås

«Krokodilletyven»

Taran Bjørnstad / Christoffer Grav

«Slutt å erte!»

Emma Chichester Clark

«Rikki»

Guido van Genechten

«Piggråd»

Pelle Stefan Ljungqvist / Johan
Egerkrans

«Gleding!»

Siri F. Abrahamsen

«Feiling!»

Siri F. Abrahamsen

«Innsiden ut»

Film

9. Litteraturliste

- FNs barnekonvensjon
- Helgesen, M. (2014) «**Mobbing i barnehage**» Oslo, Universitetsforlaget
- Holte, A. i Melvold L. (2017) «**Bli helstøpt. En bok om kvalitet i barnehagen**» Oslo, Kommuneforlaget
- Kvistad, K. «**Den norske barnehagekvaliteten**» (2003) Trondheim
- Foreldreutvalget for barnehager (FUB)
- Lund, I. (2014) «**De er jo bare barn: Om barnehagebarn og mobbing**» Oslo
- Lund m.fl. (2015) «**Hele barnet, hele løpet. Mobbing i barnehagen**»
- Olweus, D. m.fl. (2006) «**Mobbing blant barn og unge**»
- Utdanningsdirektoratet (UDIR)
Rammeplan for barnehagen (2017)
- «**Barns trivsel, voksnes ansvar**» (2012)
- UDIR «**Å bli utsatt for mobbing – en kunnskapsoppsummering om konsekvenser og tiltak**» (2017)